

Ter inleiding

Michel Krielaars

De Poolse literatuur is het stiefkind van Aleida Schot. Dat besepte ik eens te meer toen mij door een medebestuurder van de Aleida Schot Stichting werd voorgehouden dat het inmiddels zevenentwintig jaar geleden is dat de naar haar vernoemde prijs werd uitgereikt aan een vertaler Pools, de toen nog jonge, maar getalenteerde Karol Lesman.

Vergeleken bij het Russisch komen de andere Slavische talen er bij deze prijs dan ook slecht vanaf. Dat heeft er ongetwijfeld mee te maken dat het tot in de jaren tachtig duurde voordat literatuur uit die andere Slavische talen in behoorlijke mate in het Nederlands werd vertaald. Alleen Czesław Miłosz en Adam Mickiewicz waren in die dagen bekende Poolse namen, de laatste alleen van horen zeggen.

Inmiddels is die situatie veranderd. Al decennialang verschijnt er de ene na de andere bijzondere Poolse roman in een Nederlandse prachtvertaling, waarbij Karol Lesman met het werk van de schrijver Wiesław Myśliwski de kroon spant. Des te verheugender is het dat dit jaar opnieuw een vertaler Pools de Aleida Schotprijs krijgt. Zij heet Charlotte Pothuizen en wordt bekroond voor haar vertalingen van het werk van Włodzimierz Odojewski, Olga Tokarczuk, Tadeusz Borowski en met name van dat van Szczepan Twardoch (1979).

Tot mijn schaamte moet ik bekennen dat het werk van die laatste bij publicatie aan mijn aandacht is ontsnapt. Voor die omissie bied ik de laureaat bij dezen dan ook mijn verontschuldiging aan. Maar inmiddels heb ik het goedgemaakt en Twardochs beide boeken, *De koning* en *Het zwarte koninkrijk*, gelezen. Over zijn Pools kan ik geen oordeel vellen, maar over de vertaling van Pothuizen wel. Die is rauw en indringend, zoals het origineel dat waarschijnlijk ook is. Twardochs boeken doen denken aan die van Louis-Ferdinand Céline, zo hard en grondstoffelijk is zijn stijl. En dan de thematiek: de Tweede Wereldoorlog in Warschau, de Joodse onderwereld in die stad tijdens de Duitse bezetting, het getto, de naziterreur, de holocaust. Wreedheid alom dus. Met als overkoepelend thema de grootste beproeving van ons allen: hoe blijf je in zulke extreme omstandigheden een mens?

De hedendaagse Poolse literatuur leeft en is op dit moment misschien wel kwalitatief beter dan alles wat er in het land van Poetin in het Russisch wordt gepubliceerd, ook omdat de meeste schrijvers die er daar toe doen hun land inmiddels hebben verlaten. Daarentegen sprankelt in de omringende landen, zoals Polen, Litouwen en het belegerde Oekraïne, de literatuur als nimmer tevoren.

Dat de Joodse geschiedenis in die literatuur een belangrijke rol speelt, zoals bij Myśliwski, Borowski en Tokarczuk, zal kenners van die landen niet verbazen. Dat ook een jonge schrijver als Twardoch zich aan dat besmukte en voor velen pijnlijke verleden waagt, valt daarom extra te prijzen. Dankzij Charlotte Pothuizen, de laureaat

van vandaag, kunnen we nu van zijn werk genieten en ons inderdaad afvragen hoe je in zulke gewelddadige omstandigheden je menselijke waardigheid kunt behouden.

Dat deze prijs na al die jaren nog altijd wordt uitgereikt is te danken aan Hans en Evelien Warendorf. De onvolprezen Hans heeft Aleida Schot zelfs goed gekend, terwijl hij nog helemaal niet zó oud is. Het is daarom misschien aardig om u iets over haar geschiedenis te vertellen.

De in 1900 in Amsterdam geboren Aleida studeerde aanvankelijk Engels aan de Gemeente Universiteit in die stad. In 1930 behaalde ze haar doctoraal diploma. Toen ze op een dag een verkeerde collegezaal op de Oudemanshuispoort binnenliep, maakte ze kennis met Bruno Becker, de hoogleraar Russische cultuurgeschiedenis, die voor de Russische revolutie van 1917 in zijn geboortestad Sint-Petersburg over de Nederlandse rechtsgeleerde Coornhert had gedoceerd. Becker maakte zo'n indruk op haar dat ze besloot Russisch te gaan studeren.

In 1937 vertaalde ze haar eerste boek uit die taal. En omdat in die tijd met vertalen geen droog brood was te verdienen, gaf ze om in haar levensonderhoud te kunnen voorzien bijles in Engels en handwerken.

Kort na de oorlog richtte Aleida Schot samen met Becker de studievereniging B.E.S.E.D.A. (Het gesprek) op, waarbij B.E.S.E.D.A. staat voor Becker, Ebeling, Schot En De Anderen. Ze kreeg in die tijd ook ruzie met Charles B. Timmer, omdat die haar niet wilde opnemen in zijn groep vertalers van de Russische Bibliotheek. Ze deed haar beklag hierover bij uitgever Geert van Oorschot, waarbij ze erop wees dat Timmer tijdens de oorlog Russische les zou hebben gegeven aan Nederlandse boeren die zich bij de Oostcompagnie hadden aangesloten om het door de Duitsers veroverde land te gaan bewerken. Toen Timmer haar later alsnog vroeg om voor de Russische Bibliotheek te komen werken, weigerde Schot.

In 1950 kreeg Aleida Schot een aanstelling bij de Gemeente Universiteit. Niet bij Becker, maar als assistente van de hoogleraren Nederlands Nico Donkersloot en Garnt Stuiveling. Vijf jaar later ontving ze samen met Bertus van Lier de eerste Martinus Nijhoff-prijs voor haar vertalingen van literaire werken uit het Russisch.

In 1956 werd ze bevorderd tot wetenschappelijk medewerker eerste klasse en in 1963 tot wetenschappelijk hoofdmedewerker. Toen in 1962 de vrouw van Bruno Becker overleed trok zij bij hem in. Schot overleed in 1968, een jaar na Becker, aan de gevolgen van een verwaarloosde griep.

In zijn in memoriam in *Het Parool* wees Karel van het Reve erop dat er vóór de vertalingen van Aleida Schot geen volwaardige vertalingen uit het Russisch in het Nederlands bestonden. Dat alleen al maakt het tot een eer om de naar haar vernoemde prijs te mogen ontvangen.

Karel van het Reve kon altijd smakelijk over Aleida Schot vertellen. Nu hij er niet meer is, moeten de nieuwsgierigen onder u zich wenden tot Hans Warendorf. Al weet ik niet of hij, discreet als hij is, daartoe vandaag bereid is.

(Michel Krielaars [1961] studeerde Geschiedenis en Slavistiek en is journalist en schrijver. Hij is chef Boeken van *NRC* en was eerder Rusland-correspondent voor deze krant. Hij is voorzitter van de Aleida Schot Stichting.)